

Woord vooraf

Wat een werk (...), om in al die vooroorlogse huizen het leven terug te roepen uit die minimale glimpen die er nog van over zijn – de plek, de burgerlijke stand, herinneringen, foto's soms, een briefje.

En wat een liefde waarmee de schrijvers van deze huizenportretten elk hun eigen vorm kiezen om het verleden op te roepen, soms heel sec en soms ook haast als een roman. (...)

Dat is mooi. Dat maakt het warm. Dit is een warm boek.

Dat zit 'm ook in het hele idee van deze reeks. De verhalen gaan meer over vóór dan ín de oorlog. Meer over het leven dan de dood. Ook dat is mooi, want de dood waar het in de verdomde oorlog altijd over gaat krijgt pas betekenis als je het leven ziet dat daardoor verloren ging, in al z'n waarde. Daar zou het vaker over mogen gaan in de geschiedschrijving.

Een paar verhalen gaan zover dat ze heel die oorlog niet eens noemen – en dat heeft een fascinerend effect. Je leest over joden die orthodox waren, liberaal, 'niks', kortom zo verschillend als burgers in dit land maar kunnen zijn, en je denkt: waarom staan die verhalen samen in één boek? Wat hebben die nog met elkaar te maken?

Het antwoord is natuurlijk: Hitler. Maar het is bevrijdend om toch weer eens tot je door te laten dringen dat achter de etiketten van de nazi's mensen zaten die zo uiteenlopend waren dat sommigen zichzelf niet eens als joden zágén. Mooi om ze weer in die vrijheid te herstellen.

(...)

Zo bouwen deze verhalen een hele wereld op. Een gemeenschap. Ik heb deze week in alle drie de delen van *Joodse huizen* zitten lezen, door elkaar, en ik begon haast tegen de bewoners van de huizen te praten. Heb jij die niet gekend? Dan ben jij vast ook daar weleens geweest, waar dingen uit deel 2 kwam!

(...)

Dat is de verdienste en de overwinning van *Joodse huizen*. Een papieren wederopbouw van het vooroorlogse leven – en daar feliciteer ik u mee.

Historicus en tv-presentator (Andere Tijden) Hans Goedkoop op 20 april 2017, bij de presentatie van Joodse huizen deel 3.